

bilimname XXXVI, 2018/2, 649-652
Geliş Tarihi: 02.07.2018, Kabul Tarihi: 13.09.2018, Yayın Tarihi: 31.10.2018
doi: <http://dx.doi.org/10.28949/bilimname.439624>

KİTAP TANITIMI

Tanrı Ve Özgürlük: Gazâlî Ve Thomas Aquinas Ekseninde Bir İnceleme
Özcan AKDAĞ
Elis Yayınları, Ankara, 2016

● Muhammed Zâhid ÇAM^a

● Büşra Ahsen AÇIKGÖZ^b

Tanrı özgür müdür? İnsandan hareketle tanımladığımız *özgürlük* kavramının Tanrı'ya atfı nasıl ve ne şekilde mümkün olabilir? sorularını ele alan bu kitap, giriş kısmına ilaveten üç bölümden oluşmaktadır. *Giriş* kısmında yazar ana hatlarıyla sorunu dile getirmekte ve çalışmanın önemine binâen bu konuda yapılmış olan literatür hakkında bir değerlendirme sunmaktadır. Akabinde çalışmada takip ettiği yöneme ve çalışmayı özgün kılan yönere kısaca temas etmektedir. Eserin giriş bölümü okuru konuya âşina kılacak kavramlar ve sorularla başlamaktadır. Böylelikle eserin ilerleyen kısımlarında okurun zihnini karıştıracak birtakım soruların oluşmasının da önüne geçilmiş olmaktadır. Yazarın kullandığı tümdengelim yöntemi de konuyu bütüncül şekilde ele aldığı için meseleyi okur açısından daha anlaşılır ve akıcı kılmaktadır.

Kitabın birinci bölümünde yazar, Tanrı'nın özgürlüğü meselesine temel teşkil edecek *özgürlük*, *bağdaşırıcılık*, *bağdaşmazlık*, *mutlak manada özgürlük* gibi kavramları ele almakta ve analiz etmektedir. Sonrasında yazar, meselenin ontolojik boyutuna eğilmekte ve bu bağlamda *özcülük* ve *vesilecilik* anlayışlarını irdelemektedir. Bu bölümde yazar ayrıca problemin mahiyetine ve problemin tarihsel seyrine değinmekte ve hem İslam düşüncesi hem de Batı düşüncesi ekseninde meselenin genel bir panoramasını çizmektedir. Bu bağlamda yazar, Tanrı nedir/kimdir?

^a Yük. Lis. Öğr., Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, zahitcam@gmail.com

^b Yük. Lis. Öğr., Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, busradinfelsefesi@gmail.com

Tanrı'nın bir özü var mıdır? Eğer O'nun bir özü varsa, O'ndan sâdır olan tüm fiiller, bu özün gereği midir? Tanrı âlemi yaratıp yaratmama konusunda özgür müdür? Tanrı âlemi niçin yaratmıştır? gibi bir takım nihâi sorulara ilişkin genel bir değerlendirme yapmakta ve sonrasında da bize tarihsel bir perspektif sunmaktadır.

Çalışmanın ikinci ve üçüncü bölümünde ise yazar konuyu Müslüman düşünür Gazzâli ve Hristiyan düşünür Thomas Aquinas ekseninde ele almaktadır. İkinci bölümün başında yazar, Gazzâli ve Thomas Aquinas arasında dikkat çekici bir benzerlik olduğunu dile getirmekte ve daha sonra yaşamış olan Aquinas'ın Gazzâli'den hangi yolla ve ne şekilde etkilenmiş olabileceği hususuna eğilmektedir. Neticede de Aquinas'ın Gazzâli'den, Müslüman bir coğrafyada yetişen ve pek çok konuda Fârâbi, İbn Sînâ, Gazzâli, İbn Bâcce ve İbn Rüşd gibi Müslüman düşünürlerden etkilenen Yahudi düşünür Musa b. Meymûn kanalıyla etkilenmiş olabileceği sonucuna ulaşmaktadır (Akdağ 2016; 85) Çalışmanın ilerleyen kısımlarında ise yazar Tanrı'yı bilmenin imkânı ve mahiyeti ile O'nun hakkında konuşmanın imkânını ele aldıktan sonra Gazzâli ve Aquinas'ın ilahî sıfatlara yaklaşımına temas etmektedir. Tanrı'nın faaliyeti ile sıkı bir ilişkisi olan *ilim*, *irade* ve *kudret* sıfatlarına dair onların yaklaşımını analiz etmekte ve her iki düşünürün benzer ve farklı yönlerini ortaya koymaya çalışmaktadır.

Çalışmanın üçüncü bölümünde ise yazar, Tanrı'nın özgürlüğünün bir tezâhürü olarak değerlendirilebilecek olan Tanrı-âlem ilişkisine eğilmektedir. Bu bağlamda yaratma, mucize ve kötülük sorununu Gazzâli ve Aquinas ekseninde tartışmaktadır. Bölümün sonunda ahlakî değerler ile Tanrı'nın emirleri ve iradesi arasındaki ilişkiye temas ederek detaylı bir açıklama yapan yazar, *Efiro ikilemi* olarak da bilinen ahlakî iyi ve kötünün Tanrı'nın emirlerine bağlı olup olmadığı konusuna eğilmektedir. Kitabın sonuç bölümünde ise yazar, çalışma esnasında ulaşılmış olduğu sonuçları kısaca özetlemekte ve ana hatlarıyla ortaya koymaktadır.

Çalışmanın ismine baktığımızda, içeriğe ilişkin birçok soru zihnimizde belirlemektedir. Kitabın içeriğine baktığımızda ise zihnimizde beliren bu soruların her birinin tek tek ele alındığını görmekteyiz. Çünkü yazar kitabın birinci bölümünde, başlıkta geçen *Tanrı* ve *Özgürlük* ifadelerine temel teşkil edebilecek kavramları açıklamış; daha sonraki bölümlerde ise yine ana başlıkla uyumlu şekilde düşünürlerin fikirlerini ortaya koymuş; akabinde ise Gazzâli ve Aquinas'ın perspektifinden Tanrı'nın faaliyeti konusunu ele alarak eserini sonlandırmıştır. Çalışma bir inceleme olduğu için yazar öncelikle Gazzâli ve Thomas'ın Tanrı ve özgürlük hakkındaki fikirlerini, onların Tanrı

tasavvurları ekseninde irdelemiş; daha sonra ise yine onların bu tasavvurları neticesinde ulaştıkları sonucu okurlara sunmuştur.

Tanrı'nın özgürlüğü meselesini eğilen benzer diğer bir çalışma ise *Düşünce Tarihinde Tanrı'nın Özgürlüğü Sorunu* adlı eserdir. Bu eser de *Tanrı ve Özgürlük* adlı eserle benzer konulara temas etmektedir. Çalışmanın giriş kısmında kavramsal analize yer verilmekte ve sonrasında mesele İrade Özgürlüğü ve Eylem Özgürlüğü şeklinde iki ana başlık altında incelenmektedir. Konuya ilişkin gerek Müslüman gerekse Hristiyan düşünürlerin meseleye yaklaşımlarına değinilmektedir. Mesele çözümleyici bir perspektiften ele alınmakta ve değerlendirmeye tâbi tutulmaktadır. Eser gerek meseleyi ele alış gerekse literatür bakımından oldukça doyurucu bir niteliktedir. Ancak literatür bakımından zengin olan eserde konuya ilişkin daha önce yapılmış olan *Tanrı ve Özgürlük* adlı çalışmanın zikredilmemesi bir eksiklik olarak değerlendirilebilir.

Benzer şekilde *Tanrı ve Özgürlük* adlı çalışma da literatür bakımından zengin bir içeriğe sahip olsa da İbn Meymûn'a dair Türkçe literatürün daha da geniş olması beklenilebilir. Sözelimi *Maymonides'in Hayatı ve Eserleri: Musa Bin Meymûn Rambam, Farâbî-İbn Sina Sistemi Işığında İbn Meymûn'un Din Felsefesi, İbn Meymûn'un Varlık ve Düşünce Öğretisi (Fârâbî ve İbn Sina ile Karşılaştırmalı Olarak), Musa b. Meymûn'a göre Yahudi İnanç Esasları* gibi çalışmalara yer verilmemiştir. Ayrıca *İlahî Ezelilik ve Yaratma* çalışması da yer yer Tanrı'nın Özgürlüğü meselesine temas eden (Erdem 2006; 152) ve meseleyi gerek İslam düşüncesi gerekse Hristiyan düşüncesi açısından ele alan bir çalışmadır ve bu çalışmaya da literatür de yer verilmemiştir. Öyle görünüyor akademik çalışma yapan yazarların literatürü sürekli olarak gözden geçirmesi ve ilgili yayınları takip etmesi önem arz etmektedir.

Genel olarak eseri değerlendirecek olursak eserin genelde düşünce tarihi, özelde ise din felsefesi alanına katkısı yadsınamaz. Her ne kadar literatüre ilişkin bazı eksiklikleri olsa da eserin dili, konuyu ele alış biçimi, meseleyi analiz ederek detaylandırması ve tartışması, bunun neticesinde birtakım sonuçlara ulaşmaya çalışması eserin hem özgünlüğünü hem de alana katkısını ortaya koymaktadır. Çalışmanın değerine katkı sağlayan diğer bir faktör de böylesine güç felsefi ve teolojik bir konuyu belli başlı sorular ekseninde tartışması ve konuyu derli-toplu ve tutarlı bir şekilde sunmasıdır.

KAYNAKÇA

AKDAĞ, Ö. *Tanrı ve Özgürlük: Gazâlî ve Thomas Aquinas Ekseninden Bir*

İnceleme. Ankara: Elis Yayınları, 2016.

AYDIN, M. *Farâbî-İbn Sina Sistemi Işığında İbn Meymûn'un Din Felsefesi*.
Dokuz Eylül Üniversitesi SBE. Basılmamış Doktora Tezi, 2003.

AYDIN, R. *Musa b. Meymûn'a göre Yahudi İnanç Esasları*. Sakarya
Üniversitesi, SBE. Basılmamış YL Tezi, 2012.

DOĞAN, H. *Maymonides'in Hayatı ve Eserleri: Musa Bin Meymûn Rambam*.
İstanbul: Gözlem Yayınları, 2010.

ERDEM, E. *İlahî Ezelilik ve Yaratma*. Ankara Üniversitesi SBE. Basılmamış
Doktora Tezi, 2006.

KÜÇÜKALİ, A. *İbn Meymûn'un Varlık ve Düşünce Öğretisi (Fârâbî ve İbn Sina
ile Karşılaştırmalı Olarak)*. Atatürk Üniversitesi. SBE. Basılmamış
Doktora Tezi, 2005.

ŞİMŞEK, İ. *Düşünce Tarihinde Tanrı'nın Özgürlüğü Sorunu*. Ankara: Elis
Yayınları, 2017.

